

LIBURUGINTZA, PRENTSA ETA IDAZLEA HIZKUNTZA ZAPALDUETAN

TXILLARDEGI

Joan den Uztailean Cymru-ko Aberystwyth-en gertatu zen Nazioarteko Kongresoan parte hartzeko ohorea izan nuen. *Euskal Idazleen Elkarteak* bidali ninduen hara. Eta egun gogoangarri haietan jasotako inpresioak, Donostiako bilera hauetan nolapait aurkezteko eskatu didate.

Eta hona hemen, laburki, han bildutako datu batzuren azalpen hau.

Beste gauza asko ere esan nezakeen, jakina, egun haietaz. Rhyl-go Eistedfodd-i buruzko iritziak, adibidez, *Egin* egunkarian agertu nituen Abuztuaren haseran; eta Cymru-ri berari buruzko beste batzu, Irailen agertuko dira *Argia* astekarian.

Gaurko neure hitzaldia, hitz batez, zehazki mugatu beharko dut. Eta, gutxi gora behera, honela labur-bilduko nuke neure mintzagaia: zertan dira beroietako *liburugintza* eta *prentsa*? Nolago *laguntzak* jasotzen dituzte?

Bertan hartutako noten eta txosten bakan batzuren arauera moldatu dut neure lana. Aberystwyth-eko idazlan berak argitara eta zabaldu ondoren, beraz, parada izango dut (eta izango duzue) datu zehatzagoz dena neurtzeko. Baina, oro har, ez dut uste han esandakotik urrunegi ibiliko naizenik.

1. Hizkera Batuaren, dialektoen, eta atzerriko hizkuntzen lekua

Funtsezko arazo honi buruz, oso xehetasun gogoangarriak entzun ditugu Aberystwyth-en. Guztiz egokiro mintzatu zaigu honi buruz, bereziki, Rennes-ko irakaslea den Per Denez bretoindar unibertsitaria.

Gaian sartzerakoan, argi eta garbi esan du Denez-k: idazterakoan egin behar den *hizkuntz aukeraketa*, ez dela sekula funtsgabe eta neutroa.

Dialektoz idazten duenak, esate baterako, bere herriari buruz daukan projektua erakusten du; eta dialektoz egindako lanak besterik irakurtzen ez duenak, era berean, gauza bera.

Oso mamitsua da, era berean, Batua eta dialektoak utzi, eta atzerriko hizkuntza batez (edo herriaren zapaltzaileen hizkuntzaz, hain zuzen) idaztea erabakitzen duen idazlearen hautua.

Gauza bat da, Aberystwyth-en behin eta berriro entzun dugunez, atzerri-harremanetarako eta zientzi-mailarako beste idazpide baten beharra *ere* aitortzea; islandiarrek, adibidez, dinamarkerari eta ingelesari aitortzen dieten bezala. Eta beste gauza bat, erabat desberdina, aberriaren barrurako eta erdi-mailako beharretarako *ere*, nazio-hizkuntza zapuztu eta alboratzea.

Gure egoeran, hitz batez, hizkuntzaren hautaketa *beti eta guztiz* da aukera *politikoa*. Eta froga hauxe da: frantses batek «nik ez dut *autore* hori irakurtzen» esaten duen bezalaxe, «nik ez dut *dialekto* hori irakurtzen» esaten duela bretoindarrak. Batean eta bestean sakonak dira arrazoiak.

Honegatik, ekin du P. Denez-ek, «ez dut nik batere maite 'guxiengo' hitz hori» («minority» esaten zuen ingelesez); «eta nahiago dut 'menperatutako herriez' hitz egitea» (ingelesez, «subjected peoples» ziolarik).

Are gehiago: Estatuari buruz zentralistenak diren partidu berak izaten dira, normalean, herri zapalduetan dialektoen aldekorik sutsuenak; Cataluña/Valencia kasoan gertatzen den bezala.

Zergatik hori? —galdetzen zuen Per Denez-ek.

Erantzuna argiro eman zuen: nazioaren aldeko borrokak, hizkuntza batuaren aldeko borrokara behartzen duelako. Eta bide beretik,

nazioaren kontrako borroka, hizkuntza batuaren kontra jokatzera. Ez dago bata bestea gabe.

Bretainiaren aldeko borroka, argitu zuen Denez-ek, bretoin hizkuntza batuaren aldeko borroka da. Edonongo abertzalearen ustez, hizkuntza ez baita erakustokietan gorde behar den hormatutako fosila, biharko herri-tresna bizi eta baliotsua baizik.

Per Denez zeltista irakasleak etniei eta herri zapalduet buruz sekulako jakinduria duenez, gotorki oinarriturik eman zituen bere iritziak. Eta nik neuk bederen garbiki aitortzen dizuet bat natorrela goitik behera Rennes-ko hizkuntzalariarekin.

Nazio-projektua aurrera daramaten herrietan, ezinbestezko tresna bihurtzen da hizkera batua. Horixe izan da kaso Katalunyan, Miquel Strubell-ek esan zuenez, 1932-z geroztik. Eta hori bera gertatzen da Irlandan, 1968-z geroztik, Ó Riagáin-ek azaldu zuenez: Dublin-go gobernuak finantzatzen dituen liburuak oro, irlandera batuaz datoz.

2. Irakurleagoaren baldintza

Honetaz ere, bateratsu etorri dira Aberystwyth-eko biltzarkide guztiak: irakurleagoaren zabalerak muga hertsia jartzen dizkie hizkuntza horietan ari diren liburugile eta idazleei.

Arrazoi ekonomikoengatik, batez ere. Edozein hizkuntzatan liburu-salmenta ertainak mila ale, eman dezagun, iristen ez duelarik, argitaraketa bera, diru galera denez, ezinezko bihurtzen da. Ó Riagáin-ek lotsarik gabe esan duenez, hedadura txikiko hizkuntzetan argitara ahal izateko, nahitanahiezkua da laguntza ofiziala. Hori gabe, ezin: «publishing in minority languages needs to be financially supported».

Hots, kapitalismo hutsaren merkatu-legeek eginkizuna mugatzen duten bezalaxe, «babeskeria» ofizialek ere, herriak lozorroan sartuz, beste arrisku bat ekar dezakete: funtzionarismoa, desmobilizazioa; eta, hitz batez, hizkuntza zapalduaren porrota. Bi muturretan dago arriskua, beraz; eta bion artean aurreratu beharra dago.

A. Ejartansdottir-ek azaldu duenez, laguntza ofizialetatik at maitzen da han bertako liburugintza. Jokabide honek prezio altuak inposatzen ditu islandiar liburugintzan: L 16,00 (4.000 peseta) omen

da hango batez-besteke ale-prezioa. Hala ere oso bizirik dago liburua Islandian: 185 idazle, Elkarte ofizialean. Eta irakurlegoa 240.000-takoa baizik ez delarik.

Alderaketa eginez gero, beraz; eta Euskal Herrian 620.000 euskaldun garelarik, Islandian 4,7 aldiz gehiago argitaratzen da hemen baino: Euskal Herriko liburu bakoitzeko, proportzioari eutsiz, ia-ia bost liburu agertzen da han. Islandian, bestela esanda, herriaren nahiak konpentsatzen du demografiaren ahulezia.

Katalunyaren kasoan, beste muturrean, gaurko irakurlegoa, teoriar, 6.500.000 lagunetakoa izanik, katalanaren demografi oinarria hamar aldiz azkarragoa da Euskal Herriarena baino. Eta, dudarik ez, ondorio nabarmenak ditu honek, bai liburugintzan, eta bai prentsa-gintzan ere.

Zer esango, beraz, irlandar literaturaz (110.000 bat hiztun, praktikan 10.000 «aise» irakurtzeko gai, Ó Riagáin-ek berak esan duenez); edo-ta Ezkoziako gaelikozkoaz, uharteetan 80.000 gailikodun besterik ez dagoelarik? Hizkuntzok beren egoera soziolinguistikoa hobetuko ez duteno, oso hersketa larriak jasango dituzte hango literaturek eta prentsek; eta beren burua zinez ezin altxatzeko moduan.

Hona hemen, adibidez, taula hauek:

— *Liburugintza* (1984)

1. — Kataluña	3.015 liburu argitaraturik
2. — Islandia (1983) ...	760
3. — Euskal Herria ...	421
4. — Cymru	364
5. — Eire	80
6. — Alba (Eskozia) ...	25

— *Prentsa (egunkariak)* (1984)

1. — Islandia	5 egunkari
2. — Kataluña	4
3. — Irlanda	1
4. — Cymru, Euskal Herria, Eskozia ...	0

3. Liburuak eta liburuskak

Aldaketak ongi egin ahal izateko, liburua zer den (edo zer ez den) mugatu beharra dago. J. M. Torrealdei-k, euskarari dagokionez, urtero egin ohi duen liburuaren estatistikan, arazo hau agertzen zaio: argitaratzen diren lan guztiak ahal dira, izan, «liburuak»? Hamabost orrialdetako izkribu bat, «liburua» ahal da? Eta berrogei edo laurogei orrialdetako batez, zer pentsa? Muga non?

Badirudi islandiarren muga-eredua izan dakigukeela baliagarri. Han garbi jarria baitute muga:

5-tik 48-tara: «pamphlet» edo «booklet»
49-tik gora : «book»

Sailkapen horren arauera, 49 orrialdetatik gorakoak dira «liburuak»; txikiagoak «liburuskak» direlarik.

Islandian, irizpide horretan finkaturik, taula hau lortzen da 1983ko liburugintzari buruz:

760 liburu
410 liburuskak

4. Liburuaren salmenta

Nola ugal daiteke liburuaren salmenta? Sal-bide oso berririk ez da Aberystwyth-en aipatu.

Hona hemen, dena dela, azpimarragarri izan daitezkeen ideiak:

a) *Argitaratzailearentzako* laguntza bereziak daude leku askotan.

Cymru-n, adibidez, kapitulu berezi bat dauka horretarako Caerdyd-edo Arteen Kontseiluak; eta joan den urtean (84/85) 10 autorenen 23 libururen argitaraketa laguntzekotan, L 73.280 eman ditu (18 bat miloi peseta); gehi Welsh Book Council-ari emandakoa, L 161.000 (38 miloi) eta haurrentzako liburugintzarako emandakoa, L 36.100 (9 bat miloi peseta).

b) *Erosketa minimo bat* segurtatzea izan daiteke beste laguntza modu bat. Eire-n, adibidez, Aginte publikoak 250 ale erosten ditu. Cymru-n, bide beretik, urtero berritzen da erosketa minimoen zerrenda:

81/82	400	ale	32	liburutan
82/83	400	42	
83/84	364	47	

c) Liburuaren zabalkundean, *mass mediak* erabil daitezke; telebista, bereziki. Berrito Torrealdeko gogoratuz, ahalkegarria da Euskal Herriko dagoen hutsunea: «Euskal ez du presentziarik komunikabideetan. Ez presentzia aktiborik, ez pasiborik. Kasurako, noiz agertu da euskal libururik ETBn edo TVEn? ETBk —gure ETBk— harritzekoa bada ere, ez du liburuaren informaziorik jasotzen». (Jakin 34, 188).

Hots, aski da Frantziako telebista noizean behin begiratzea, han azkeneko liburuari (edo beraien egileei berei) buruzko programak topatzeko.

Gauza bera Islandian. Telebista liburuaren laguna da han. Ostegun arratsaldeetan ez dago telebistarik. Baina, alderantziz, oso maiz ikus daitezke liburuari buruzko teleaioak 10 eta 15 minututan barrena.

d) Zenbat *denda*? Zenbat liburutegi *publiko*?

Honetaz ere Islandia izan daiteke eredu. Herrietan barrena 108 liburudenda daude; baina baita 240 liburutegi publiko ere.

Eskozian, beste muturrean, gaelikozko lanak aurkitzekotan, bi denda baizik ez dago: Stornoway-n bata, uharteetan; eta Glasgow-en bestea.

Islandian, bestalde, neguaren luzea dela-ta, liburu pila galantak biltzen dira etxeetan; eta Eguberriz liburu eder bat eskaintzea baino hobetik ez dago.

5. Diglosi egoeraren errainua liburuaren alorrean

Espero zitekeenez, liburugintzaren egoeraren azterketatik, ongi soma daiteke hizkuntzaren egoera soziolinguistikoa.

Euskarari buruz, eta berriro ere Torrealdeko-ren azterketa ezagunak aiputan hartuz, oso nabarmena da euskarak jasaten dituen hipertrofiak eta hutsunak. Sail osotan barrena, libururik ez ia-ia; beste zenbaitetan, aldiz, irakaskuntzari lotutakoetan preseski, inflazio gaitza aurkitzen delarik.

Noski: haundiagoa izan diglosia, eta handiagoak ere sailen arteko desorekak.

Islandian, eman dezagun, demografiaz hizkuntza ahula izan arren, diglosirik ez dago: beharrezkoa eta askikoa da islandiera Islandiako alor guztietan. Elebitasuna edo hirueletasuna han kanporako artikulaturik dago; eta islandiera normalizaturik dago.

Hots, zein da *haurrentzako/helduentzako* liburu proportzioa? Hona erantzuna:

%11, haurrentzat
%89, helduentzat

Islandiar liburugintza, bestela esanda, ez dago hurrei buruz presaturik; islandiar gizarte *osoari* buruz baizik. Nagusientzako liburuak, horretara, *zortzi* aldiz ugariago dira umeentzakoak baino.

Irlandan eta Eskozian, alderantziz, edo-ta Frisian, haurrentzat antolatzen da liburugintza. Gaelikoak edo frisiera ez baitira jende nagusien arteko tresna, haurrentzakoak baizik.

Aberystwth-en ikusi dugunez joera desorekatu hori oso zabaldua dago zapal dutako hizkuntzetan. Baina Islandian eta Kataluñan ez da gertatzen.

Euskal Herria bide erditsuan dago, Cymru-rekin bateratsu. Zi-frak zehazki sailkatzea eta alderatzea zaila izanik ere, hona hemen alderaketak ematen duena.

Datuak Torrealdairenak dira batetik, eta Cyngor Llyfrau Cymraeg-ekoak bestetik.

	Euskal Herria 1984	Cymru 1984	Islandia 1983
«21» — Literatura	%27,0	%19,9	%28,0
«8» — Irakaskuntza	22,0	17,0	20,0
«15» — Teknika	1,0	0,0	15,0
«23» — Historia, Biografia ...	2,0	10,7	10,0
«1» — Haur-literatura	18,0	35,1	11,0
«11» — Hizkuntza	16,3	4,8	X
«3» — Erlijioa, Filosofia ...	6,0	5,1	X
«4» — Soziol., Politika	2,5	2,4	X

Euskaraz, beraz, zientziaz, teknikaz eta historiaz liburu gutxi agertzen da. Harrigarria da, honi buruz, Cymru-ko dedetan aurki daitezkeen liburu ederrak Kondairaren edo Natur-Zientzien alorrean.

Literaturan, eta uste izaten denaren aurka, zifra «normalak» bide dira gureak.

Islandian, eta herri normalizatueta, hizkuntza berreskuratu beharrik ez dago; eta «Hizkuntza» saila hutsaren hurrena da. Gurean, berriz, euskararen ikasketari buruzko liburuen kopurua handiegia da.

Agian garbikiago ikus daiteke desoreka hori ondoko taula honetan:

	A haurrentzat	B helduentzat	A/B
Cymru	35	65	0,555
Euskal Herria	18	82	0,217
Islandia	11	89	0,124

Handiagoa da desoreka Cymru-n, Euskal Herrian baino. Urrun gaude, dena dela, Islandiatik.

6. Finantzaketa arazoez zerbaitxo

Normalizatu gabeko hizkuntzetan idazleek eta argitaratzaileek diru-laguntza behar dutela onartuz gero, nola heldu ohi da laguntza hori? Zenbatekoa da? Zerbait esan dugu 4. puntuan. Esan dezagun berehala: oso zaila dela puntu hau argitzen. Zifrak berak lortzea zaila bada ere, askoz ere labainago baita gonbaraketatan barrena abiatzea.

Liburuaren beraren (edo aldizkariaren) argitaraketa bultza daiteke; edo-ta, liburuei dagokienez, egileari berari eman dakioke laguntza bat. Bai Cymru-n bai Euskal Herrian (Eusko Jaurlaritzari gagozkiolarik) biok erabiltzen dira gaur.

Hona hemen zifra batzu:

Cymru (Welsh Council)	L 524.900 (=120 mill. pes.)
Eire	120.000 (= 28 mill. pes.)
Alba-Eskozia	15.000 (= 3,5 mill. pes.)

Desberdintasun gaitzak ageri dira.

Zer esan, ordea, *idazleei berei*, zuzenean, hel erazten zaizkien diru-laguntzez?

Hona hemen Cymru-n, 1984-1985 urtean, emandakoa:

22 idazleri, L 58.700 (= 14 mill.) (batzutan aurreko urtean ataratako liburua ordaintzeko; bestetan, berriz, moltsa edo soldata gisa).

Horrez gain, bertako Akademiak L 78.000 jaso zituen (= 13 mill.); eta «Barddas» poesi-elkartek beste L 16.000 (= 4 mill.).

Islandian, aldiz, 1967-z geroztik, egile-eskubideak ordaintzen zaizkie idazleei; hauek eratu duten Elkartean 185 daudelarik.

7. Prentsaren arazoaz

Italia-ko prentsak berak ere (Ó Riagán) Estatuaren laguntzak baldin baditu, zer esango geure prentsen mugez eta beharrianez?

Irakuslegoaren tamainaren mugaketa beste mailatan baino nabar-menago agertzen da prentsarenean. Eskozian hiru-hilabetekari bakar bat baizik ez da argitaratzen.

Kataluñan, esan dugunez, *lau* egunkari daude:

Avuí, Barcelona	40.000 ale
Punt, Girona	12.000
D. Manresa	8.000
D. Vich	XX

eta 200 bat aldizkari argitaratzen dira katalaneraz.

Irelandan, Belfast-en, egunkari apal bat («LA»); eta astekari bat Dublinen, «Anois», 7.000 ale.

Cymru-n 10 aldizkarik jasotzen dute diru-laguntza ofiziala (L 92.820, 22 bat milloi peseta). Egunkaririk ez dago. Astekaririk zabalduena, *Y Tincer*, 70.000 aletan zabaltzen da; eta *Y Cymro* delakoak, berriz, 8.000 ale egiten ditu. (Lenengoa, dena dela, hilabetekaria da; bigarrena, astekaria delarik). *Y Fanner* astekariak ere, zaharrena, 3.500 ale ateratzen ditu stean. «Page planner» elektronikoaren la-

guntzaz, abiada berri bat eman nahi zaie tirada txikiko aldizkariei: alogeratu egiten zaio argitaratzaileari, eta hilean L 172 balio ditu (alegia, 40.000 peseta hilean).

8. Hiru proiekturen berri

Bukatzeko, eta laburki bederen, Aberystwyth-en aipatu diren hiru projektuen berri emango dut: harremanetarako helbideak eta izen-deiturak emanez.

8.1. — *The european Bureau for Lesser used Languages*

Europako Parlamentuak sustaturik, 1982an sortu zen Europatar Bulego berezi hori.

Dublin-en dauka bere egoitza nagusia; bere Sekretari Orokorra Dónall Ó Riagáin irlandarra delarik.

Noizbeinka (bi aldiz gaur arte, oker ez banago) «Contact-Information» agerkaria kaleratzen du: ingelesez ale-andana bat, eta frantsesez beste bat.

Hain zuzen ere, Aberystwyth-eko bileretan ezagutu genuen Ó Riagáin jauna; eta hizkuntza txikietan idatzitako liburuak hizkuntza nagusietara itzuli eta argitaratzeko aukera aipatu zigun.

Haurrentzako elkar-liburugintza bultzatzeko, Nazioarteko biltzarre bat ospatuko da datorren urtean Stornowey-n, Alba-ko Lewis gaelikodun uhartean. Irudien tirada batera eginez gero, testua aldatuko litzateke bakarrik herritik herrira, horrela prezioak behitituz.

Bulego horrek, dena dela, eta Ó Riagáin-ek berak esan zuenez, diru-arazoak ditu maiz; eta bere burua eskainiz ere, organizazioaren ahulezia aitortu zuen. Diru-iturriak, oraingoz bederen, Dublin-go eta Luxemburgo-ko gobernuen baitan daudelako.

Beti ere eskabideak egin daitezke haren bidez:

Mr. Dónall Ó Riagáin
7 Cearnog Mhuirfean
Baile Átha Cliath 2
Eire - Irlanda

8.2. — *Liburu-sail berri bat (Cymru)*

Ideia hau Cymru-ko adiskideen artean sortu da: hizkuntza ukatuak ditugun herrion aurkezpena, elkarri elkar-lanean eta elkar-laguntzan egitea; eta ohi diren folkloreakeriak gaingintuz.

Argitaraketa elkarren artean egingo genuke, eta merkeago joko, beraz.

Liburu bakoitzean bospasei herri aurkeztuko dira; eta herri bakoitzari eskainiko zaion kapituluak, luzeera berbera izango duenez gero (8 orrialde), liburuen tamaina, aurkibideak eta sarrerak barne, 56 edo 64 orrialdetako izango da (alegia, sei edo zazpi herriren aurkezpena den arauera).

Parte amankomuna, grafikoa, 8.000 aletan argitaratuko da 2.000 ale x 4 hizkuntza, eman dezagun; eta, horretara, ale-kostua L 2,60 izango da (600 bat peseta).

Herri bakoitzaren ordezkariak bere 2.000 aleak saldu beharko ditu; baita, noski, testua eta irudiak prestatu ere. Naiz saila bereziki neska-mutil gazteei zuzendua izan (14 urte arte), jende nagusiak ere eros ditzakeela uste dute ideiaaren asmatzaileek.

Lehenengo saila, lehenengo liburua beraz, eta espero zitekeenez, *sei herri zeltikoei* dagokie: Cymru (Gales), Eire (Irlanda), Alba (Eskozia), Breizh (Bretainia), Kernewek (Cornuailles), eta Man-Uhartea.

Liburu honen maketa zehatza, aurtengo Frankfurt-eko Liburu Azokarako prestatzeko asmoa dago (1985ko Urrirako, beraz). Han bertan, orduan, herri bakoitzak bere tirada-eskabidea egingo du, salmenta 1986ko haseran abia dadin.

Liburu bakoitzean, bai izkribuak berak eta bai irudiek, zabalera aldakaitza hartuko dute: erditsua testua izango da, eta beste erditsua irudiak (20-25 bat argazki, normalean). Honek guztiak, herri bakoitzarentzat, 8 plauma handi hartuko ditu (28 cm. x 20 cm., gutxi gora behera). Argazkien erdiak koloretan joango dira.

Paper mota, 135 gramotakoa; eta azala koloretan.

Plangintzaren arauera talde bat hautatu behar da herri bakoitzean; eta talde horrek hartu behar ditu bere gain dagozkion testuak eta ar-

gazkiak. Testua, jakina, herri batetik bestera itzulia izango den bezalaxe, beren hartan utziko dira irudiak; hauen tirada bakarra eta herri guztientzakoa izango delarik.

Sailaren zuzenketa eta ezkonketa, Cymru-ko taldeak hartuko ditu bere gain.

Bereziki guri dagokigunez (alegia, herri «iberiko»oi), bigarren alea eskaini zaigu: Catalunya, Euskal Herria, Galiza, batetik; eta sail berean jakina, gurekin batera beste hiru herri; Occitania, Corsica eta Sardinia.

Gure liburuaren presta-epea, egina dagoen plangintzaren arauera, 1986ko urtea litzateke.

Xehetasun gehiago behar izanez gero; hona idatz:

Mr. Rheinallt Llwyd
Cyngor Llyfrau Cymraeg
Castell Brychan
Aberystwyth - Dyfed
Great Britain

8.3. — UNESCO-ren itzulpen-saila

UNESCO-k berariaz bidalirik, Aberystwyth-eko bileretara agertu zen Sedat Jobe jauna, organizazioaren ordezkaria ofiziala eta jatorriz Zanziarra. Eta UNESCO-ren nahia azaldu zigun: hizkuntza txikietan agertutako literatur lanak, zabalera handiko hizkuntzetara itzuli, eta munduan zehar hedatzea (ikus 1983ko liburu-zerrenda, eta geroztikako eraskina, aurtengo Martxoaren 11-koa).

Jobe jaunak zabaldu zigunez, edozein libururen itzulpena proposatu behar denean, obra hori argitaratzeko gertu dagoen argitaratzaileak egin ohi du eskaera UNESCO-kide bere Estatuaren bitartez. CIPSH-batzorde berezituak orduan arazoa bere gain hartzen du, eta itzulketa eta argitaraketa aurrera jotzeko erabakiak mamitzen ditu.

Estatu batzuk, eta guri dagozkigunez partikulariki, guri buruz izan ditzaketan uzkurdurak azaldu zitzaizkion Jobe-ri; eta honek, berriz ere, eskabide bat egiterakoan beragana ere jotzeko, eta trabak gaindituko direla esan zuen.

Diru-iturri oparoak erabiltzen ditu UNESCO-k, liburu-sail honetan. Ordaintzaile nagusiak hauek dira: Brasil, India, Italia, Japon, Korea eta Sri Lanka.

Jadanik, hizkuntza txikitan idatzitako 800 liburu itzuli dira, eta mundura zabaldu. Hona hemen itzulpenak merezi izan duten hizkuntza ahul batzu: Azerbaidjan, Kirghiz, Armeniera, Oseta, Turkmenera, Kartveliera, Koreiera, Nepalera, Khmer, Vietnamera, Malasiera, Tamil, Hindiera, Sanskrito, Bali, Bengali, Tamil, Punjab (Sikhpena), Marathi, etab.

Itzulkizunen zerrenda zabalik dago; eta UNESCO-ren ordezkariak bere indar guztiez eskatu digu beragana jotzeko; gure autoreak eta gure literatur lan nagusiak ingelesez edo frantsesez argitaratzeko modua badagoela.

UNESCO-ren itzulpenari esker bakarrik ez, jakina. Baina UNESCO-ren itzulpenak agertu arte, inor gutxik ezagutzen zuen munduan G. Seferis (1960an itzulia, 1963an Nobel-Sari izana); Kawabata japoniarra (1956an itzulia, 1968an Nobel-Saria izana); eta, maila apa-lagotan, arrakasta handiak bildu dituzten beste hamaika idazle.

Badirudi bide hau saiatu beharra dagoela. Zergatik ez? Galdu, ezer ez dugu galduko. Eta irabazi, berriz, agian bai, eta erruz irabaziko gure literaturek.

Hona hemen UNESCO-ren zuzenbidea:

Mr. Sedat Jobe - UNESCO
 Division of Studis and Dissemination of Cultures
 7, place Fontenay
 75007, Paris

Eta hemen bukatuko dut.

Estatuen Europa-tik Herrien Europa-ra joan nahi badugu, oso onuragarri iruditzen zait Aberystwyth-eko bileretan parte hartzea, eta han lotutako adiskidetasunak eta laguntzak sustatzea eta indartzea.

Nire txosten honek horixe dauka helburu nagusitzat.